

Homa János

Találkozásaim Gárdonyi Gézával

Talán túl nagyképpen hangzik így, hogy *találkozásaim* Gárdonyi Gézával. Inkább úgy kellene írnom, hogy *ismerkedésem* Gárdonyival. Mégis úgy érzem, hogy ez az ismerkedés találkozás is volt mindannyiszor Gárdonyi szellemével.

Az ő faluja, az én falum

A történetet azzal kell kezdenem, hogy 1967 adventjén, 11 éves koromban, kis falum plébánosa egy könyvet adott mindennapos ministrálásomért. Nem ez volt az első kiadvány, amit kaptam tőle, hanem a *Római regék és mondák*.

Miután az atya meggyőződött arról, hogy elolvastam azt, hiszen a többiek beszámoltak neki, vagy inkább árulkodtak: én arról meséltem nekik, hogy Róma alapítóit egy nőstényfarkas nevelte fel, és ezt nem akarták elhinni.

Ezután gondolhatta úgy a plébános atya, hogy újabb kötetet ad kölcsön, Gárdonyi Géza *Az én falum* című novellafüzérét. Régi könyv volt. Valakik már előttem rongyosra olvasták.

Pár hét alatt „kiolvastam”. Ahogy mondani szokták: annyira tetszett, hogy nem tudtam letenni. Furcsállottam, hogy úgy voltak tálalva a történések, mintha az én falumban, Ináncson játszódának. Igaz, a hatvanas években már egyre kevesebb volt felénk a nádfedeles vagy a szalmatető, zsúpfedeles ház, de az emberek szakasztott úgy viselkedtek, ahogy azt Gárdonyi megírta. A derű és a jókedv ugyanúgy jelen volt novelláiban, mint a mi életünkben. A golyákat ugyanúgy vártuk, a macskákat ugyanúgy szerettük, a garabonciásokra ugyanúgy rácsodálkoztunk, mint Gárdonyi kötetében. Az összegomolyodó méhrajokba mi is gyakran belefedelkedtünk, mint a gondtalanság, a játék és a vidámság hírnökeibe. Az iskolában, a régi iskolánk épületében ugyanúgy vaskályhában pattogott az alig száraz fadarab, mint Gárdonyinál. S az iskolatársaim között is felfedezni véltem a novellákban megénekelt pisze orrú, tüskés hajú Tabi Jóskákat, az eminens tanuló, osztályban rendet tartó Istenes Imrét, a finom arcú Kovács Rozikat. Felnőttként is többször újraolvastam *Az én falum*at, hogy egy kicsit visszatérhessek gyerekkoromba, az én falumba.

A második Gárdonyi-mű hatodikos koromban az *Egri csillagok* volt. Nemcsak a fiúkhoz illő harcosabb fejezeteket, hanem a könyv egészét szerettem. Aztán középiskolás koromban történelmi regényeit, az *Isten rabjait* és *A láthatatlan embert* olvastam nagy érdeklődéssel.

TIBET = TI-tkos BET-űk

Történelemszakos tanári, népművelő diplomát szereztem, újságíróként dolgoztam hosszú évekig Egerben. Érdekes módon egyre inkább érdekelni kezdett Gárdonyi munkássága. Sokat olvastam Gárdonyitól és Gárdonyiról. Ez hozott össze dr. Korompai János Gárdonyi-kutatóval is, akivel több interjút készítettem a *Magyar Rádió*nak, a *Miskolci Stúdió*nak, a *Heves Megyei Népiújságnak*, a *Napnak*, a *Képes Extrának* és a *Hétvégi Extrának*. S mindig tudott újat mondani az „egri remetéről”.

Dr. Korompai Jánosról ma is csak a legnagyobb tisztelet és szeretet hangján tudok szólni. Megérdemli, hogy megemlékezzünk róla. Egerben született 1919. február elsején. Egerben végezte elemi, polgári és felsőkereskedelmi iskolai tanulmányait, majd elvégezte a Közgazdaságtudományi Egyetemet, 1944-ben doktorált. 1938-tól 1945 elejéig Budapesten dolgozott külkereskedőként, 1945 márciusában hazatért Egerbe, ahol városi főjegyző, helyettes polgármester, 1948-tól pedig polgármester lett. 1949-ben egy nagykereskedelmi vállalat főkönyvelője volt. 1945 januárjától a Szociáldemokrata Párt városi, majd megyei elnöke. Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatti tevékenységéért 1957-ben 8 év börtönbüntetésre ítélték. Szabadulása után előbb segédmunkás, majd nyugdíjba vonulásáig, 1979-ig a Dobó István Vármúzeum tudományos főmunkatársa volt. Gárdonyi Géza életének és munkásságának vizsgálatával foglalkozott. Kutatási eredményeiből több publikációja jelent meg. Nevéhez fűződik egy olyan kutatás megszervezése, amely Gárdonyi titkosírással írt feljegyzéseinek megfejtésére irányult. Korompai doktor a rendszerváltáskor aktívan vett részt a Szociáldemokrata Párt újjászervezésében. Élete küzdelmes, tiszteletre méltó volt. Egerben hunyt el 1996. január 15-én.

Gárdonyi titkosírásáról 1990-ben készítettem vele interjút, amely a *Képes Extrában* jelent meg, *TIBET = TI-tkos BET-űk* címmel.

Tőle tudtam, hogy Gárdonyi 1906 és 1922 között vezette naplóját titkosírással. Gárdonyi nemcsak sokkal játékosabb volt az átlagosnál, de alaptulajdonságaként említhetjük a rejtőzés óhaját is. Valami félelem élt benne amiatt, hogy gondolatait időnek előtte megismerik idegenek, kívülállók. Amikor az újságírói pályát abbahagyta, s íróként kezdett nevet szerezni, már határozottan félt attól, hogy valaki „ellopja”, felhasználja a gondolatait, fogalmazványait. Titkosírása egyetlen létező írásmódra sem emlékeztet. Ismerte a gyorsírást, sőt az emberi agy egyik legszellemesebb találmányának tartotta, hogy a leegyszerűsített vonalak visszaadják a gondolatokat. Az emberiség történetében előfordult írásjeleket tanulmányozta, mert neki olyan kellett, amit csak ő ismer. Az, hogy más nem tudta elolvasni gondolatait, igen nagy lélektani előnyt jelentett számára. Célkitűzése volt, hogy minél nehezebben lehessen megfejteni, amit leírt. Sőt azt gondolta, olyat talált ki, amit soha nem tudnak megfejteni. Aztán 1906 áprilisában kialakította a titkosírás módját, de a kódokat nem

árulta el senkinek sem. Egyszer a barátai – amikor Gárdonyi lement a pincébe borért – felfedezték asztalán a füzetet. Kérdezték: „Kínaira fordították az írásodat?” Ő rájuk hagyta: „Nem kínai az, tibeti.” Tibeti írásként emlegette haláláig a titkosírást.

A tibeti szó sokáig piszkált engem – mondta dr. Korompai János –, az a magyarázat is felmerült bennem: TIBET a TI-tkos BET-űk rövidítése. Hiszen Gárdonyi életének egy szakaszában Tibet és a buddhizmus komoly szerepet töltött be. Tibet számára a világ tetejét jelentette, ahol legteltesebb a világosság, legtisztább a levegő.

Gárdonyi titkosírását 1969-ben fejtették meg. Gyürk Ottó honvéd alezredes a számjegyrendszert, Gilicze Gábor pécsi egyetemista a betűrendszert. Azóta átírták a titkos naplót. Hogy milyen rejtélyekről került le a lepel? A hangok előfordulásának megfelelően rendkívül egyszerű jeleket használt, így sokkal gyorsabban lehetett írni. Például a magyar nyelvben oly gyakran előforduló *e* betű egy rövid, fekvő vonalacska. Kétszer egymás mellett *é-t* jelent. Az *i* egyetlen pont. Tehát kicsiny grafikai jeleket használt a 44 betű helyett. Minden betű megfelelő alakot kapott, ahogy az írásjelek is, a ponttól az idézőjelig. Viszont az idők során fejlődött az írásmódja. Ha egyszerűbbet talált, ezzel helyettesítette az addigit. Ilyen a *d* és az *i* betűvel fordult elő.

Az ötvenes években úgy tartották, hogy a titkosírás egy beteg ember agyának terméke: zavaros, értelmetlen dolog. Az anyagok legnagyobb része olyan feljegyzés, amely az írás mesterségével foglalkozik. Őt füzet őrizi azt, hogy az író szerint miként lehet szépen, hatásosan, értékeset írni. Ezeket a gondolatokat „*Mesterkönyv*” címszó alatt gyűjtötte. 1918-ban leírta: „Mától nem írhatok rosszat. Minden, amit leírok, már csak jó lehet. Megismertem minden fogását a mesterségemnek.” A másik terjedelmes feljegyzésfajta a napló. Ebben személyes életét, korát s az I. világháborút írta meg. Ezen túl volt egy érdekes naplófajta is: a természet-kalendárium. Feljegyezte még azt is, hogy mikor érett az első cseresznye, mikor kelt ki az első kicsibe. S végül szólni kell filozófiai jegyzeteiről is. Egy ilyen kötet címe: *Ópiumcseppek*, melyben a legemberibb gondolatokat fejtegeti. S ami csodálatos: gátlás nélkül írja le emberi belső rezdüléseit. Tehette, hiszen biztos volt benne, hogy évtizedekig nem derítik ki a titkosírás kódjait.

A kódokat tehát megfejtették. Ez lehetőséget adott a titkosírással készült napló átírására.

Egy emlékév emlékei

A következő találkozásom Gárdonyival 2013-ban, születésének 150. évfordulóján volt. A sors úgy hozta, hogy a kulturális államtitkár engem bízott meg az emlékév koordinálásával. Több mint száz programmal emlékeztünk az „egri remetére”, a rendezvények megszervezésében Eger mellett Gárdony és a Petőfi Irodalmi Múzeum is részt vett. Az év jelmondata ez volt: „*Tollal a csillagokig*”. A Gárdo-

nyi-emlékévé az országos megnyitó ünnepséggel 2013. április 27-én Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeumban vette kezdetét.

Kezdeményezésemre meghirdették a Gárdonyi Géza Vers- és Prózamondó-versenyt, melyre szinte az ország egész területéről érkeztek diákok. A döntőt az egri Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban rendeztük meg. 21 olyan magyarországi település létezik, ahol megfordult Gárdonyi Géza családja, ezeket a helységeket is igyekeztünk bekapcsolni az emlékévébe. Irodalomtörténészek, írók részvételével tanácskozásnak adott helyet az Eszterházy Károly Főiskola. Az egri székhelyű Szent István Rádió vállalta, hogy Gárdonyi néhány legnépszerűbb novelláját ismert emberek olvassák fel a rádió műsora keretében. Az emlékévében Gárdonyi két utolsó levelét árverésen szerezte meg a város. Az Egri Kulturális és Művészeti Központ Forrás Diákszínpada Kalapács Józseffel, Herczeg Flórával, Radvánszki Szabolccsal, Káli Gergővel, Balogh Andrással és a Vitézlő Oskolásokkal kiegészülve bemutatta Zalán Tibor – Huzella Péter *Eger kis csillagai* című musicaljét. A Magyar Televízióban leadták az író műveiből készített filmeket, és talán az emlékévé egyik legjelentősebb megnyilvánulásaként kell említenem, hogy a Kossuth Kiadó a kulturális tárca támogatásával 18 kötetben megjelentette Gárdonyi valamennyi jelentősebb művét. *Az én falumat* is.

Utószó

Hát így vált kerekké az én Gárdonyival történt három nagy „találkozásom”.

Talán még annyit érdemes hozzátenni, hogy 1979-től, huszonhárom éves korom óta újságíróként dolgoztam. Nyugdíjasként még a mai napig is írok és szerkesztem az Egri Főegyházmegye által kiadott *Egyházmegyei Hírek* című kiadványt. Újságírói, szerkesztői pályámra is meghatározó erővel hatottak Gárdonyi művei, stílusa. Ahogy a nyelvészek több helyen is megírták: Gárdonyi egyik legjellemzőbb írói védjegye a nyelvezete, illetve annak sajátos kettőssége. Szóhasználat a letisztult és puritán, műveit mégis egyedi kifejező- és ábrázolóerő jellemzi. A természetből vett hasonlatok alkalmazásával, pár vonással is találó szóképeket alkotott, képes volt bonyolultabb összefüggéseket és gondolatokat is egyszerű mondatok segítségével megfogalmazni.

Az én falum első sorától kezdve minden elolvasott művében ezek fogtak meg a legjobban. Így kerültem egyre közelebb Gárdonyi szelleméhez.